

KLİNİĞİMİZDE YATARAK TEDAVİ GÖREN YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLERDE MADDE KULLANIM PROBLEMLERİ VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERLE İLİŞKİSİNİN SAPTANMASI

Kalyoncu A., Yılmaz S., Bolten A., Mırsal H., Pektaş Ö., Beyazyürek M.

GİRİŞ

Psikoaktif madde kullanımı ve ilişkili bozukluklar dünyanın pekçok ülkesinde önemli sosyal, toplumsal, ekonomik problemler ve sağlık sorunları oluşturmaktadır. Hastalık seyri; sosyoekonomik durum, kullanım şekli- sıklığı ve yoluna(1) bağlı olarak değişmektedir.

1960'lı yıllarda başlayan migrasyon ile pekçok Türk vatandaşı değişik iktisadi imkanlar ve kazançlar elde etmek amacıyla göç hareketine katılarak; sanayileşmiş dünya, yeni gelir stratejileri, sosyal düzenler ve tüketim alışkanlıkları ile karşılaştılar. Yeni kültürle ilişkileri sonucu göçmen grubunun kimliğinde yeniden yapılanma süreci başladı (2,3).

Yurtdışında yaşayan Türkler ve türk vatandaşlarının tedavi olmak amacıyla Türkiye'ye ve dolayısıyla kliniğimize gelmeleri bizleri durumu daha yoğun anlamaya ve araştırmaya yöneltti. 1997 yılında kliniğimizde yatarak tedavi gören, yurtdışında yaşayan Türklerin psikoaktif madde kullanım bozuklukları ve transkültürel özelliklerini saptamak ve aralarındaki ilişkiyi anlamak amacıyla bu çalışmayı planladık. 1996 yılı içinde kliniğimizde yatarak tedavi gören hastaların %21.8'i yurtdışında yaşayan Türk ve yabancılarıdır.

Hastalar; sosyo-ekonomik- demografik verileri, kültürel özellikleri, ailelerine yönelik bilgileri, tedaviye yönelik tutum- beklentilerini, yaşamakta oldukları kültüre uyumlarını, göç nedenlerini, sorun alanlarını, psikoaktif madde kullanım özelliklerini, temin etme şeklini, yasal sorunu olup olmadığı ve kullanım ya da ticareti nedeniyle cezaevinde bulunup bulunmadığını ve Türkiye'deki bir tedavi programını seçme nedenlerini içeren yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile değerlendirilmiştir.

Bu araştırmaya 1997 yılı boyunca psikoaktif madde kullanım bozukluğu tanısı ile yatarak tedavi gören ve halen yurtdışında yaşayan Türk hastaların alınması planlanmıştır. Ancak henüz Ocak 1997- Haziran 1997 arasında 49 kişi ile görüşülmüş, elde edilen bilgiler istatistiki olarak değerlendirilerek literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Çalışmaya ; Ocak 1997 -Haziran 1997 tarihleri arasında yurt dışında ikamet edip Anatolia Bağımlılık Tedavi Kliniğine tedavi olmak için yatan 49 hasta alınmıştır. Tanılar DSM IV tanı kriterlerine göre konulmuş, "Madde Kullanım Bozukluğu" dışında var olan kişilik bozuklukları, "Affektif Bozukluklar" ve "Psikotik Bozukluklar" dikkate alınmamıştır. Hastalar 76 soruluk yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile değerlendirilmiştir. Görüşme formundaki soruları verilen cevapların güvenilirliği için gerektiğinde hasta yakınları ile görüşülmüştür. Bu çalışmada ana hatlar ile incelenen değişkenler sosyodemografik veriler,kültürel özellikler ,aile ile ilgili bilgiler, tedavi tutum-beklentileri, kültürel uyum, göç nedenleri, sorun alanları, psikoaktif madde kullanım özellikleri, temin etme şekli, yasal sorunlar, cezaevinde bulunma durumu, tedaviye

gelme şekli ve nedenidir. Elde edilen veriler SPSS/PC paket istatistik programında değerlendirilerek sonuçlar literatür ışığında tartışılmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmaya; Ocak 1997-Haziran 1997 tarihleri arasında Anatolia Bağımlılık Tedavi Kliniğine yurt dışında ikamet edip tedavi olmak için gelen 4 kadın (%8.2), 45 erkek (%91.8) Psikoaktif Madde Bağımlısı (eroin,kokan vs...) hasta alınmıştır. Hastaların 47'si (%95.9) Almanya' da 2 si (%4.1) İsviçre'de ikamet etmektedir. Kırkaltı hasta (%93.9) Türk vatandaşı, 1 hasta (%2) Alman vatandaşı, 2 hasta (%4.1) çifte vatandaştır.

Hastalarla ilgili diğer sosyodemografik, yaşam tarzına, ailesine. madde kullanımına ve tedaviye yönelik düşüncelerine ilişkin veriler tablolarda belirtilmiştir.

A.SOSYODEMOGRAFİK VERİLER

Tablo1: Yaş Grubu

	n	%
15-19	11	22.4
20-24	19	38.8
25-29	15	30.6
30-34	3	6.1
35-39	1	2.0

Hastaların ağırlıklı olduğu yaş grubu 22-24' tür (n= 19 ve %38.8).

Tablo 2: Medeni Durum

	n	%
Evli	13	26.5
Bekar	35	71.4
Boşanmış	1	2.0

Tablo 3: Eğitim Durumu

	n	%
İlkokul	4	8.2
Ortaokul	15	30.6
Lise	21	42.9
Yüksekokul	2	4.1
Meslekokulu	7	14.3

Tablo 4: Meslek

	n	%
Yükseköğretim gerektiren	2	4.1
Satış Elemanı	1	2.0
Esnaf	21	42.9
İşçi	5	10.2
Diğer	20	40.8

Tablo 5: Şu andaki iş durumu

	n	%
Part-Time	4	8.2
Full Time	21	42.9
İşsiz (Devlet yardımı almıyor)	16	32.7
İşsiz (İşsizlik sigortası alıyor)	8	16.3

Tablo 6: Aylık Net Gelir

	n	%
0-500 DM	9	18.4
500-1000 DM	3	6.1
1000-2000 DM	12	24.5
2000-3000 DM	13	26.5
3000-4000 DM	7	14.3
4000 + DM	5	10.2

Tablo 7: İkamet Edilen Yerin Özelliği

	n	%
Köy	3	6.1
Küçük Şehir	12	24.5
Büyük Şehir	28	57.1
Metropol	6	12.2

Hastaların %46.9'u (n=23) yurt dışında doğduklarını, %53.1'i ise belirli bir yaştan sonra yurtdışına göç ettiklerini belirtmişlerdir. Dini görevleri yerine getirme sorusuna; %53.1 (n=26) hasta "hiç", %44.9 hasta "arasıra", %2 (n=1) hasta "sık sık getiririm" cevabı vermiştir.

Bir hasta (%2) yalnız, 5 hasta (%10.2) arkadaşı ile birlikte yaşarken, büyük çoğunluğu (n=43 %87.8) ailesi ile birlikte yaşamaktadır.

Hastaların %81.6'sı (n=40) apartman dairesinde, %10.2'si (n=5) müstakil bir evde, %6.1'i (n=3) sokakta, %2'si (n=1) yakınının yanında yaşadıklarını belirtmişlerdir. Hastaların 18'i (%36.7) ağırlıklı olarak Türklerin, 30'u (%61.2) yabancıların, 1'i (%2) Türk- yabancıların birlikte olduğu yerlerde ikamet ettiklerini belirtmişlerdir.

B.YAŞAM TARZINA İLİŞKİN BİLGİLER

Tablo Arkadaşlarının çoğunun kimlerden oluştuğu

	n	%
Türk	22	44.9
Alman	9	18.3
Diğer Yabancılar	18	36.7

Tablo Halen yaşamakta olduğunuz ülkeden memnun olup olmadığı

	n	%
Evet	24	49.0
Hayır	16	32.7
Emin değilim	9	18.4

Tablo Kendisini yurtdışında yabancı olarak görüp görmediği

	n	%
Evet	22	44.9
Hayır	16	32.7
Yerine Göre	11	22.4

Tablo Kendisini Türkiye'de yabancı olarak görüp görmediği

	n	%
Evet	27	55.1
Hayır	16	32.7
Yerine Göre	6	12.2

Tablo Kendi yaşam tarzını hangi kültüre daha yakın bulduğu

	n	%
Türk	16	32.7
Alman	17	34.7
Diğer (Karışık)	16	32.7

Tablo Yaşamının bundan sonraki kısmını geçirmek istediği yer

	n	%
Türkiye	5	10.2
Almanya	33	67.3
Diğer	11	22.4

" Kendinizi içinde yaşadığınız toplumun ferdi olarak görüyor musunuz?" sorusuna 30 hasta %61.2 "evet" olarak cevap vermiştir. (Hayır: n= 19, % 38.8)

Hastaların % 57.1'i (n= 28) yabancı dili (Almanca) daha iyi konuştuğunu, % 42.9'u (n=21) Türkçe'yi daha iyi konuştuklarını belirtmişlerdir.

C. AİLEYE İLKİŞKİN BİLGİLER

Tablo Aile Tipi

	n	%
Çekirdek	37	75.5
Geniş	8	16.3
Parçalanmış	4	8.2

Tablo Annenin Eğitim Durumu

	n	%
Okur-yazar değil	12	24.5
Okur- yazar	11	22.4
İlkokul mezunu	15	30.6
Ortaokul mezunu	3	6.1
Lise mezunu	7	14.3
Yüksekokul mezunu	1	2.0

Tablo Babanın eğitim durumu

	n	%
Okur-yazar değil	6	12.2
Okur- yazar	5	10.2
İlkokul mezunu	23	46.9
Ortaokul mezunu	12	24.5
Lise mezunu	2	4.1
Yüksekokul mezunu	1	2.0

Tablo Ailenin Aylık Geliri

	n	%
--	---	---

500- 1000 DM	2	4.1
1000-2000 DM	7	14.3
2000-3000 DM	12	24.5
3000-4000 DM	12	24.5
4000 + DM	16	32.6

Tablo Ailenin yurtdışına göç nedeni

	n	%
Kendi ailesi yurtdışında yaşadığı için	2	4.1
Eğitimi yurtdışında devam ettirmek için	1	2.0
Daha iyi bir sosyal çevrede yaşamak istediği için	4	8.2
Daha fazla ekonomik gelir elde etmek için	42	85.7

" Sizce ailenizin yurtdışına gidiş nedeni gerçekleşti mi" sorusuna hastaların %71.4'ü (n=35) "evet", %28.6'sı (n=14) "hayır" cevabını vermiştir.

Tablo Ailenin Türkiye'de iken yaşadığı coğrafi bölge

	n	%
Marmara	6	12.2
Ege	3	6.1
Akdeniz	4	8.2
Karadeniz	12	24.5
İç Anadolu	8	16.3
Doğu Anadolu	15	30.6
Güneydoğu Anadolu	1	2.0

Tablo Ailenin Türkiye' de iken yaşadığı yerin yapısı

	n	%
İl Merkezi	24	49.0
İlçe Merkezi	8	16.3
Kasaba	5	10.2
Köy	12	24.5

Tablo Ailede günlük işlerde ve önemli konulardaki kararlarda kimin etkili olduğu

	n	%
Baba	18	36.7

Anne	19	38.8
Kardeş	2	4.1
Ben	4	8.2
Diğerleri	6	12.3

Alınan kararlarda, annenin diğerlerine oranla daha etkin olması dikkat çekicidir.

Tablo Ailesinin ağırlıklı olarak televizyonda ne seyrettiği

	n	%
Yabancı TV kanalları	11	22.4
Türk TV kanalları	37	75.5
Diğer	1	2.0

Tablo Ailesinin yurtdışında ilişkide oldukları kişiler çoğunlukla

	n	%
Türk	43	87.8
Alman	2	4.1
Diğer yabancılar	4	8.2

Tablo Ailesinin yaşam tarzını değerlendirme

	n	%
Türk kültürü ve İslam dinine uygun	33	67.3
Alman yaşam tarzına uyum göstermeye çalışan	14	28.6
Alman yaşam tarzına uygun	2	4.1

Hastaların %59.2'si (n=29) ailesinin yurtdışındaki kültüre ve yaşam tarzına uyum sağlayabildiğini düşünmektedir. Bunun yanında %67.3'ü (n=33) ailesinin Türkiye'ye kesin dönüş yapmak istediğini belirtmiştir.

D. MADDE KULLANIMINA İLİŞKİN BİLGİLER

Tablo: Maddeyi ilk kullanma yaşı

	n	%
10-14	15	30.6

15-19	27	55.1
20-24	5	10.2
25-29	1	2.0
35-39	1	2.0

Tablo Maddeyi ilk kullanma nedeni

	n	%
Farkında olmadan	3	6.1
Merak	22	44.9
Arkadaşı kullandığı için	17	34.7
Sosyal çevre tarafından kabul görmek	2	4.1
Sıkıntılarını unutmak için	2	4.1
Diğer	3	6.1

TabloGün içinde madde kullanma sıklığı

	n	%
Bütün gün	36	73.5
Sabah-akşam	5	10.2
Sabah	2	4.1
Öğleden sonra	2	4.1
Gece	4	8.2

Tablo Kullandığı maddeyi ne yolla temin ettiği

	n	%
Sokak satıcısından	28	57.1
Madde kullanan arkadaşlarından	8	16.3
Madde üretimi yapan kişilerden	11	22.4
Diğer	2	4.1

Tablo Maddeyi kimlerle birlikte kullandığı

	n	%
Yalnız	27	55.1
Arkadaş yanında	18	36.7
Aile yanında	3	6.1
Diğer	1	2.0

Tablo Arkadaşlarının ne kadarının madde kullandığı

	n	%
Hiçbiri	4	8.2
Birkaçı	14	28.6
Çoğu	19	38.8
Hepsi	11	22.4

Diğer 1 2.0

Tablo Maddenin hangi etkilerini sevdiği

	n	%
Kendini daha rahat ifade etme	9	18.3
Huzur ve gevşeme	19	38.7
Zevk verme	8	16.3
Sıkıntıları unutma	22	44.8
Cinsel ilişkide daha aktif olma	2	4.0
Diğer	6	12.2

Hastaların %32.6'sı (n=16) "huzur ve gevşeme" sağladığı için , %18.3'ü (n=9) zevk verdiği için, %32.6'sı (n=16) sıkıntılarını unuttuğu için,%6.1'i (n=3) cinsel açıdan aktif olmasını sağladığı için madde kullanımını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Yoksunluk belirtilerinden kurtulmak için madde kullanımını sürdürenler %61.2'lik (n=30) bir oranla ilk sırada yer almaktadır.

Tablo Maddenin hoşlanmadığı etkileri

	n	%
Sağlığına olumsuz etkisi	23	46.9
Yoksunluk	23	46.9
Zaman kaybettirmesi	13	26.5
Sosyal çevreden uzaklaştırması	11	22.4
Düzensiz yaşam	16	32.6
Ekonomik sıkıntı	9	18.3
Cinsel yaşamına olumsuz etkisi	9	18.3
Diğer	5	10.2

Hastaların %53.1'i (n=26) kendilerini kullandığı maddeye bağımlı olarak görürken, %46.9'u kullandığı maddeye bağımlı olmadığını düşünmektedir.

Hastaların %87.8'i (n=43) maddeye bağlı yasal sorunlar yaşamış, %46.9'u ise(n=23) aynı nedenle çeşitli sürelerle cezaevinde bulunmuştur.

E. TEDAVİYE İLİŞKİN BİLGİLER

Şu anda kaçınıcı tedavisini gördüğü

	n	%
İlk	11	22.4
2.	6	12.2
3.	11	22.4
4.	7	14.3

5. 7 14.3
6+ 7 14.3

Daha önce ne şekilde yardım aldığı

	n	%
Danışma	5	10.2
Ayaktan tedavi	5	10.2
Yatarak tedavi	36	73.5
Diğer	3	6.1

Tedaviye kimin isteği ile geldiği

	n	%
Kendi isteği	38	77.6
Ailesinin isteği	10	20.4
Diğer	1	2.0

Tablo Tedavi kliniğimizden ne şekilde haberdar olduğu

n%

Sözlü- yazılı basın	7	14.3
Yakın çevre	13	26.5
Daha önce tedavi görmüş kişiler	19	38.8
Madde kullanan arkadaşlar*****	4	8.2
Profesyonel elemanlar	3	6.1
Diğer	3	6.1

Tablo Yasal sorununun tedavi kararında etkili olup olmadığı

	n	%
Evet	21	42.9
Hayır	28	57.1

Tablo Dini inançlarının tedavi kararında etkili olup olmadığı

	n	%
Evet	19	38.8
Hayır	26	53.1
Yanıtsız	4	8.1

Tablo Tedaviden sonra Türkiye'de yaşamaya devam ederse madde kullanma probleminin sona ereceğini düşünüp düşünmediği

	n	%
Evet	29	59.2
Hayır	20	40.8

Ayrıca aşağıdaki değişkenler arasında yapılan istatistiki değerlendirmelerde anlamlı farklılık bulunmaktadır.

- 1) Yaş grubu- kendini maddeye bağımlı görme
- 2) Yaş grubu- yasal sorun
- 3) Yaş grubu- dini inançların etkisi
- 4) Yaş grubu- Yurtdışında profesyonel yardım alma
- 5) Yaş grubu- Tedaviye kimin isteği ile geldiği
- 6) Yaş grubu- Türkiye'de yaşamaya başlaması halinde madde probleminin sona ereceğini düşünme
- 7) Medeni durum- Cezaevinde bulunma
- 8) Meslek- Gün içinde maddeyi kullanma zamanı
- 9) Yaş grupları- Tedaviye kimin isteği ile geldiği
- 10) Tedaviye kimin isteği ile geldiği- Kimlerin yanında madde kullanıldığı
- 11) Arkadaşların madde kullanma durumu- Tedaviye kimin isteği ile geldiği
- 12) Tedaviye kimin isteği ile geldiği - Yasal sorun
- 13) Tedaviye kimin isteği ile geldiği- Cezaevinde bulunma
- 14) Tedaviye kimin isteği ile geldiği- Yasal sorunun tedavi kararındaki etkisi
- 15) Tedaviye kimin isteği ile geldiği- Uyuşturucuyu bırakmada dini inançların etkisi

Yaş Grubu Kendini Bağımlı Görme

	<u>Evet(n)</u>	<u>Hayır(n)</u>
15-19	6	5
20-24	11	8
25-29	7	8
30-34	1	2
35-39	1	

$\chi^2= 16.9$ DF=8 $p<0.05$

25-29 ve 30-34 yaş grubunda kendini bağımlı olarak görmeme eğilimi dikkat çekicidir.

Yaş Grubu Yasal Sorun

	<u>Var(n)</u>	<u>Yok(n)</u>
15-19	11	
20-24	16	3
25-29	13	2
30-34	2	2
35-39		1

$\chi^2= 17.9$ DF=8 $p<0.03$

Yaş Grubu Dini İnançların Etkisi

	Evet(n)	Hayır(n)	Düşünmedim(n)
15-19	7	4	
20-24	6	12	1
25-29	5	9	1
30-34	1		2
35-39		1	

$\chi^2= 25.3$ DF=12 $p<0.02$

Tablodan görüldüğü gibi 20-29 yaş grubunda dini inançların tedavi arama davranışına etkisi azalmıştır.

Yaş Grubu Yurt Dışında Profesyonel Yardım

	Evet(n)	Hayır(n)
15-19	8	3
20-24	14	5
25-29	5	9
30-34		3
35-39	1	

$\chi^2= 26.3$ DF=12 $p<0.01$

20-24 yaş grubunda yurt dışında profesyonel yardım alma oranı artarken, 25-29 yaş grubunda artmaktadır.

Yaş Grubu Tedaviye Kimin İsteği İle Geldiği

	Kendi(n)	Ailesi(n)	Diğer(n)
15-19	5	6	
20-24	17	2	
25-29	14	1	
30-34	2		1
35-39		1	

$\chi^2= 30.7$ DF=8 $p<0.001$

15-19 yaş grubunda aile etkisinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yaş Grubu Türkiye'de Yaşama Halinde Madde Probleminin Sona Ereceğini Düşünme

	Evet(n)	Hayır(n)
15-19	7	4
20-24	9	10
25-29	12	3
30-34	1	2
35-39		1

$\chi^2= 21.1$ DF=8 $p<0.05$

15-19 ve 25-29 yaş grubunda Türkiye'de yaşama halinde madde kullanma probleminin sona ereceği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

Medeni Durum Cezaevinde Bulunma

	Evet	Hayır
Evli	8	5
Bekar	14	20
Boşanmış	1	

$\chi^2= 14.7$ DF=4 $p<0.05$

Meslek Maddeyi Kullanma Zamanı

	Bütün Gün	Sabah-Akşam	Sabah	Öğleden Sonra	Gece
Yükseköğretim gerektiren	1			1	
Satış Elemanı					1
Esnaf	16	2	1		2
İşçi	3		1	1	
Diğer	16	2	1	1	

$\chi^2= 28.6$ DF=16 $p<0.03$

Kendi işini yapan gruplarda bütün gün madde kullanma eğilimi artmaktadır.

Tedaviye Kimin İsteği İle Geldiği Kimlerin Yanında Madde Kullandığı

	Yalnız	Arkadaş	Aile	Diğer
Kendi	22	15	1	
Ailesi	5	3	1	1
Diğer			1	

$\chi^2= 20.5$ DF=16 $p<0.003$

Tedaviye Kimin İsteği İle Geldiği Yasal Sorun

	Var	Yok
Kendisi	33	5
Ailesi	10	
Diğer		1

$\chi^2= 50.4$ DF=4 $p=0$

Tedaviye Kimin İsteği İle Gelindiği Cezaevinde Bulunma

	Var	Yok
Kendisi	20	18
Ailesi	3	7
Diğer		1

$\chi^2= 12.7$ DF=4 $p<0.02$

Tedaviye Kimin İsteği İle Gelindiği Yasal Sorunun Tedavi Kararındaki Etkisi

	Evet	Hayır
Kendisi	15	23
Ailesi	6	4
Diğer		1

$\chi^2= 13.6$ DF= 6 $p<0.05$

Tedaviye Kimin İsteği İle Gelindiği Tedavi Düşüncesinde Dini İnançların Etkisi

	Evet	Hayır	Düşünmedim
Kendisi	13	22	3
Ailesi	6	4	
Diğer			1

$\chi^2= 51.6$ DF=6 $p=0$

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı yurtdışında yaşayan ve psikoaktif madde kullanım problemi olan Türklerdeki sosyodemografik özelliklerin, madde kullanımı ve tedavi ile ilgili özelliklerin deskriptif analizini yapmaktır. Araştırma grubu içinde ilk dikkati çeken özellik kadın bağımlıların belirgin olarak azlığıdır. Bu sonuç değişik yayınlarda bildirilen cinsiyetle ilgili bağımlılık oranlarına uygunluk göstermektedir. Çalışmada dikkat çeken bir diğer bulgu da maddeyi ilk kullanma yaşının ağırlığın 15-19 (%55.1 n=27) olmasıdır. Ancak 10-14 (%30.6 n=15) yaş grubundaki oran da anımsanacak ölçüde değildir.

Çalışmanın çarpıcı sonuçlarından birisi de madde kullanım nedeni ile yasal sorun varlığı (%87.8) ve cezaevinde bulunmadır (%46.9).

Yapılan istatistiki değerlendirmelerde; küçük yaşlarda tedaviye gelmede aile etkisinin yoğunluğu, kendi işini yapan grupta bütün gün madde kullanma eğiliminin olması, tedaviye

gelmede, yasal sorun varlığında aile etkisinin artması, tedaviye kendi isteği ile gelenlerde dini inanöların etkisinin daha fazla olması gibi sonuçların bulunması yurtdışında yaşayan Türklerin psikoaktif madde kullanımı ve tedavi özellikleri ile ilgili daha ayrıntılı çalışmaların organize edilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Halikas JA, Kuhn K: Opioid dependence. In Current Psychiatric Therapy. Dunner DL(ed). W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1993 pp 118-123.
- 2-Zarif F, Goldberg A, Karakaşoğlu Y: 2000'li Yıllarda Almanya'da Türkler. Ankara: Önel Yayınevi, 1995.
- 3- Şen F, Koray S: Türkiye'den Avrupa Topluluđuna Göç Hareketleri. Ankara: Önel Yayınevi, 1993.
- 4- Pektaş Ö., Kalyoncu A, Yılmaz S, Mırsal H, Beyazyürek M: Anatolia Bağımlılık Tedavi Kliniđinde Yatarak Tedavi Gören Hastaların Deskriptif Analizi. 33. Ulusal Psikiyatri Kongresi 1-4 Ekim 1997, Antalya (bildiri).
- 5-Anthony J.C., Helzer J.E: Syndromes of drug abuse and dependence, in Psychiatric Disorders in America. Edited by Robins LN, Repier DA. New York, Free Press, 1991, pp 116-154.
- 6-American Psychiatric Association: Diagnostic and Statiscal Manual of Mental Disorders. 4. baskı Washington, DC: The American Psychiatric Association, 1994.